

SEBŐK RICHÁRD

Hivatalviselési stratégiák Békés vármegyében 1715-1848 között

A kora újkori Magyarország egyik legjelentősebb intézménye a nemesi vármegye. A magyar történettudományban fontosságához mérten több szakmunka foglalkozik a vármegye működésével, feladataival, a központi kormányzatszervekhez fűződő ambivalens viszonyával. Azonban az elmúlt évek forrásfeltáró tevékenységének köszönhetően újabb szempontok bevonásával még mindig árnyalni lehet a témáról kialakított képet. Terveim szerint több vármegye tiszti karának hivatalviselési szokásait vetném azonos szempontok alapján vizsgálat alá. Várhatóan az eredmények az egyes vármegyék helyi viszonyain túl nagyobb léptékű következtetések levonására is alkalmasak lesznek. Ezért a jelen írás a hivatalviselési stratégiák feltárása egyik állomásának tekintendő és részeredményeket közöl, melyhez az adatokat Héjja Julianna Erika doktori dolgozatának könyv formátumban megjelentetett archontológiájából és prozopográfiájából merítettem.¹ Nagy kíváncsisággal fogtam a munkához, ugyanis ismereteim szerint a szerző nem végzett az enyémhez hasonló elemzést, emellett komoly tapasztalatokat szerezhetünk a hosszú évek fáradtságos munkájával összegyűjtött tisztviselői névsorok és a bizonyos szempontok alapján összegyűjtött kollektív életrajzok használhatóságáról.

Mivel elemzésemben fontos szempont az összehasonlíthatóság, ezért Szi-jártó M. István egy korábbi publikációjának módszerét vettem alapul, melyet a Békés megyei adatokhoz igazítottam. Szi-jártó M. István Somogy vármegye vonatkozásában azt vizsgálta, hogy az általa készített – nem archontológiai jellegű – adatbázisban, melyet a somogyi tisztújítások résztvevőiből állított össze, milyen hivatali karrierek tipizálhatóak a vármegyén belül, illetve, hogy a megyei elit hogyan kapcsolódott az országos politikához. Munkájában alapvetően a valódi bírói hatalommal rendelkező vármegyei tisztségviselőket kívánta elemezni, azonban ahhoz, hogy az említett csoport mozgását jobban felderítse, a következő állásokat vonta be vizsgálatába: első

¹ Héjja 2009

alispán, másodalispán, főjegyző, főszámvevő, főszolgabíró, aljegyző, főügyész, alügyész és alszolgabíró – azaz az esküdteket és a hadbiztosokat nem.² Eredményeiből kitűnik, hogy Somogy vármegyében „mind a káderhiány, mind a professzionalizáció bizonyos jelei” felbukkannak. A magas presztízssű családok tagjai leginkább a főszolgabírói szinten lépnek be a megyei hierarchiába, mely állás sok, alacsonyabb rangú megyei család számára már elérhetetlennek látszott. Meglátása szerint a jómódú birtokos köznemes családok az alispáni pozíciót használhatták ugródeszkának az országos bírói és közigazgatási hivatalok felé.³

Az imént hivatkozott publikáció megközelítésétől eltérően – Héjja Julianna Erika kutatási eredményeinek köszönhetően – kiterjeszthettem elemzésemet a Békés vármegyében tevékenykedett esküdtekre és hadbiztosokra is. Fontos hangsúlyozni, hogy Héjja rendkívül részletes hivatali szervezetet mutat be adattárában, azonban az átláthatóság érdekében ebben a munkában nem törekszem a teljes vármegyei apparátus hivatalviselésének feltárására. Vizsgálatomba a korszakban tevékenykedett első alispánt, másodalispánt, (fő)jegyzőt, számvevőt, (fő)szolgabírót, aljegyzőt, (fő)ügyészt, alügyészt, alszolgabírót, esküdtet, raktári biztost és fizetési táblabírót vontam bele. A főjegyző, a főszolgabíró és a főügyész kategóriájába soroltam a korszak első időszakában létezett, és a kevésbé differenciálódott hivatalszervezetben működött jegyzőt, szolgabírót és ügyészt. Ugyancsak szükséges megjegyezni, hogy tiszteletbeli, ideiglenes és helyettes tisztségeket nem vettem figyelembe. Tehát például az alispánok között az első és a másodalispánt külön csoportba utaltam, s a substitutus, a surrogatus és a tiszteletbeli alispánokat nem vittem fel az adatbázisba. Írásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy Somogy és Békés vármegye hivatalviselő elitjének működésében milyen hasonlóságok és milyen eltérések fedezhetőek fel?

BELÉPÉS A VÁRMEGYEI STRUKTÚRÁBA

Az 1. táblázat segítségével össze tudjuk hasonlítani a főbb vármegyei hivatalok betöltésének megoszlását aszerint, hogy az adott állásba – a vizsgálatba bevont pozíciókat tekintve – hivatali előzmény nélkül vagy egyéb vármegyei státuszról érkezettek a tisztviselők. Az első, egyszerűsített táblázat adatainak elemzésekor megállapíthatjuk, hogy az adott korszakban a struktúrán belül a számvevő, az aljegyző a főügyész és az alügyész állása számított „belépési pontnak”, ugyanis a fenti státuszokba a magasabb vármegyei hivatalokban töltött szolgálati idő nélkül is be lehetett kerülni. Érdekes fejlemény, hogy

² Szijártó 2010: 446.

³ Szijártó 2010: 464.

a vármegyei apparátus előkelő, vezető tisztségeinek tekintett (fő)szolgabírói, (fő)jegyzői és másodalispáni állásba közel azonos mértékben érkeztek a vármegyei hivatalon kívülről és belülről. Az első alispán hivatalában – az előbbiekkel ellentétben – az esetek jelentős részében a vármegyében már korábban is tisztséget viselt személyek látták el a feladatokat.

1. táblázat. A főbb vármegyei hivatalok betöltése

	(első) alispán	másodalispán	főjegyző	számvevő	főszolgabíró	aljegyző	főügyész	alügyész	alszolgabíró
hivatali előzmény nélkül	3	4	10	9	15	15	10	6	9
előlépés más hivatalból	10	3	13	0	13	0	3	0	10
összesen	13	7	23	9	28	15	13	6	19

Szijártó M. István a már többször említett munkájának egyik lábjegyzetében felhívja a figyelmet arra, hogy az általa végzett vizsgálat eredményeit valamelyest torzítja az a körülmény, hogy nem állt módjában az esküdteket és a hadbiztosokat is bevonni az elemzésébe.⁴ Békés megye esetében az a kedvező helyzet áll fenn, hogy Héjja gyűjtése nyomán könnyen ki lehet egészíteni az esküdtekkel, a raktári biztosokkal (hadbiztosokkal) és a fizetési táblabírókkal a feldolgozandó adatmennyiséget. Emellett – Békés vármegyére vonatkozóan – jó közelítéssel meg tudjuk becsülni azt, hogyan befolyásolja az 1. táblázat eredményeit a három újabb pozíció beemelése.

A két táblázat különbségeinek meghatározásakor látható, hogy az esküdtek döntő többsége hivatali előzmény nélkül került vármegyei szolgálatba, ez teljes mértékben alátámasztja a történeti szakirodalom eddigi álláspontját. A raktári biztosokról (hadbiztosokról) elmondható, hogy az esetek mintegy háromnegyedében ugyancsak az előzmények nélküli feladatvállalás volt a jellemző, s ezért a „belépő kategóriába” sorolható ez a pozíció is. A fizetési táblabírókkal kapcsolatban feltűnik, hogy nagyjából azonos mértékben jellemezhető kezdő állásként és egy újabb, a hivatali ranglétrán való elmozdulásként. Továbbra is az eltéréseket hangsúlyozva megállapítható, hogy a kibővített táblázatban az összes alszolgabíró a feltüntetett pozíciók valamelyikéből lépett előre, azaz esetükben valamilyen előzetes hivatalviselésre szükség volt a vármegyei közösség bizalmának elnyeréséhez. A számvevők rekrutálódását is árnyalja a 2. táblázat, ugyanis kiderül belőle: hozzávetőleg csak a számvevők fele nem rendelkezett korábbi vármegyei tapasztalatokkal, s ezzel pontosítva az 1. táblázat eredményeit a teljes mértékben külsős személyekkel történő feltöltésről. Az aljegyzők összehasonlításakor majdnem megegyezik a két táblázat, s szinte kivétel nélkül kezdő pozíciónak mutatkozik az aljegyzői megbízatás. A főszolgabírók megítélését egy kissé módosítja

⁴ Szijártó 2010: 447. 8.lj.

a 2. táblázat, hiszen a főszolgabírók háromnegyede a vármegyei hierarchián belülről érkezve kapott állást. Az egyezésekre áttérve látható, hogy az első alispáni, a másodalispáni, a főjegyzői, a főügyészi, az alügyészi hivatalok a kevésbé befolyásos, a főként járási feladatokat ellátó alkalmazottak (esküdt és raktári biztos) által jórészt „érintetlenek maradtak”. A két táblázat összevetéséből megfogalmazódik az a feltételezés, hogy Békés vármegyében a vizsgált periódusban az alszolgabírói, a főszolgabírói és a számvevői pozíciók jelenthették a megye kevésbé tehetős családjainak a „kitörési pontot” és az elérhető legmagasabb állások egyikét szűkebb pátriájukban.

2. táblázat. A vizsgált teljes apparátus kezdő vármegyei pozícióinak betöltése

	(első) alispán	másodalispán	főjegyző	számvevő	főszolgabíró	aljegyző	főügyész	alügyész	alszolgabíró	esküdt	raktári biztos	fizetési táblabíró
hivatali előzmény nélkül	3	4	10	5	7	14	10	6	0	57	17	5
előlépés más hivatalból	10	3	13	4	21	1	3	0	19	5	6	7
összesen	13	7	23	9	28	15	13	6	19	62	23	12

HIVATALI MOZGÁSOK A VÁRMEGYÉBEN

A következő táblázatban a vármegye szervezetén belüli mozgások láthatók, melyek között van néhány, a várakozásokkal ellentétes eredmény is. Amennyiben az adatokat a kisebb presztízsű állások felől kezdve ismertetem, akkor az első említésre méltó adalék az, hogy az esküdti feladatokat ellátó személyeknek közel hasonló esélyük volt megszerezni a főszolgabírói hivatalt (8), mint az alszolgabíróit (11). A harmadik gyakrabban előforduló lehetőségnek a raktári biztos pozíció elérése tekinthető (5). Tehát elmondhatjuk, hogy az esküdti állásban szerzett tapasztalat és a közösség megelégedettségére végzett tevékenység mind az alszolgabírói, mind pedig a főszolgabírói állásra is esélyessé tehetett valakit, valószínűsíthetően az egyéni adottságok mellett a családi háttér is befolyásolta azt, melyik pozícióba tudott továbblépni a korábbi esküdt. Ha az 1794. évi Békés vármegyei fizetési kimutatásokkal vetjük össze a három lehetséges karrierutat, akkor egy 100 forint javadalmazással bíró esküdtnak mind a 115 forintot a konyhára hozó raktári biztos, mind a 150 forint fizetéssel járó alszolgabírói, mind pedig a 300 forintos jövedelmet ígérő főszolgabírói állás is felfelé irányuló elmozdulást jelenthetett anyagi szempontból.⁵ A táblázatból jól látható, aki az alszolgabírói hivatalt szerezte meg, szinte kivétel nélkül csak egy irányban tudott tovább haladni, mégpedig a főszolgabírói pozíció felé. A megyei ügyészségi hivatalokkal (főügyész és alügyész), valamint a számvevősséggel összefüggésben felvethető, hogy ezek a

⁵ Héjja 2009: 92.

pozíciók a vármegyei hierarchián belül a legszerteágazóbb lehetőségeket kínálták a rendszeren belüli mozgásra. Az elmozdulások alacsony száma miatt nem rajzolódik ki egy kétséget kizáró csapásirány, így akár azt is mondhatjuk, hogy az ügyészek vádlói szerepköre – az egyéni adottságoktól függően – a sikert és a bukást is magában rejthette.

3. táblázat. Elölépések a vármegyében

	országos méltóság	(első) alispán	másodalispán	(fő)jegyző	számvevő	(fő)szolgabíró	aljegyző	főügyész	alügyész	alszolgabíró	esküdt	raktári biztos	fizetési táblabíró
(első) alispán	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
másodalispán	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
(fő)jegyző	0	6	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
számvevő	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0
(fő)szolgabíró	0	2	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	5
aljegyző	0	0	0	7	0	2	0	0	0	4	0	0	0
(fő)ügyész	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
alügyész	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	1
alszolgabíró	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	0	1
esküdt	0	0	0	0	2	8	0	0	0	11	0	5	1
raktári biztos	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	4	0	0
fizetési táblabíró	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
összesen	5	10	3	13	3	21	1	3	0	17	6	5	8

Az aljegyzői állás áttekintése után megfogalmazható, hogy közel azonos arányban tudta egy aljegyző a pályáját főjegyzőként, vagy a járásigazgatás nagyobb eljárási szabadságát kínáló alszolgabírói vagy szolgabírói hivatalokban folytatni. A táblázat alapján úgy tűnik, hogy az adott korban a főszolgabírói hivatal volt az a pozíció, melyből szinte csak felfelé vezetett egy karrier olyan esetben, amikor lehetőség nyílt újabb állás megszerzésére, és nem ez jelentette a hivatalviselő számára a végállomást. Hiszen egy főszolgabíró elnyerhette a fizetési táblabíró állását, vagy a kora újkori vármegyei struktúra nagy presztízsű, központi vezető tisztségeinek egyikébe léphetett feljebb. A főjegyzői munkakörből való elmozdulások teljes mértékben megerősítik a szakirodalom azon álláspontját, miszerint a főjegyzőség belépő az alispáni hivatalba. Ugyanakkor az adatok nem erősítik meg azt a szemléletet, hogy általában a másodalispán lép egyet feljebb és lesz első alispán. Valamint van még egy jelenség, amelyet feltétlenül szükséges nyomatékosítani: Békés vármegyében – az adatok szerint – inkább a másodalispánok voltak azok a személyek, akik a vármegye politikai közösségét összekötötték az országos politika vérkeringésével a diéták szünetében.

A MÁSODALISPÁNOK HIVATALI PÁLYÁJA

Héjja archontológiája szerint a másodalispáni hivatal Békés megyében a 19. század húszas éveinek végén szerveződött meg, a vármegyében először Rosty Albert töltötte be ezt a pozíciót 1819 szeptemberétől.⁶ Már tudjuk, hogy a

⁶ Héjja 2009: 104.

hét másodalispánból csak három személy esetében előzte meg a megbízatást valamilyen vármegyei funkció, míg négyen hivatali előzmény nélkül kerültek állásukba (1. táblázat). Rosty Albert (1819-1826), Németh Antal (1843-1846) és Tomcsányi József (1846-1849) másodalispánok korábban is viseltek hivatalt a vármegyében, Rosty – a vizsgálatba bevont tisztségek közül – aljegyzőként kezdte pályáját (1803-1812), majd főjegyző lett (1812-1819), utána pedig másodalispán, pozíciójától többszöri lemondással vált meg, mely huzavona ártott tekintélyének és a főispánnal, Lánczy Józseffel való kapcsolatának. A vármegyei szolgálatai után országos hivatalt nem vállalt, 1845-ben Pest–Pilis–Solt és Békés vármegyében fekvő birtokai adómentességéről lemondott, vállalva a házi- és hadiadó fizetését.⁷ Németh Antal megyei karrierjét nem lehet sikertörténetnek nevezni, ugyanis a tisztújítások alkalmával nehezen tudta megszerezni a választók bizalmát, a számvevői megbízatásának végén (1828-1837) 1837 áprilisában szenvedte el talán legnagyobb vereségét, amikor a főszolgabírói, a vízi és úti biztos, a fizetési táblabírói és a másodadószedői posztra is másokat sokkal alkalmasabbnak találtak nála, ráadásul még a számvevői állásában sem erősítették meg. A fenti előzmények és hat év mellőzöttség után 1843-ban kis különbséggel Omaszta Zsigmonddal szemben másodalispánnak választották, azonban a politikai széljárás három évvel később sem kedvezett Némethnek, aki lemondott másodalispáni állásáról azért, hogy versenybe szálljon az első alispáni hivatalért, melyet Szombathelyi Antal nyert el.⁸ Tomcsányi József „klasszikusnak” mondható vármegyei karrier⁹ futott be az 1848-as forradalmat megelőző időszakban: működését 1832-ben kezdte esküdtként, mely állását 1840-ben a csabai járás alszolgabírói feladataira cserélt. Három évvel később, 1843-ban ugyanannak a járásnak a főszolgabírójává választották, a következő restauráción pedig másodalispánná. A vizsgált periódus időhatárát túllépve, de egy ember életét a haláláig figyelve – Tomcsányi 1849 júniusában lemondott másodalispáni pozíciójáról, mert Arad vármegye főispánjává nevezték ki, 1850-ben amnesztiában részesült, majd 1860-ban Csongrád, 1867-ben pedig Békés vármegye főispánjává tették meg, s a Deák-párt egyik legtekintélyesebb politikusának számított.¹⁰

Áttérve a másodalispánok azon alcsoportjára, melynek tagjai vármegyei hivatali előzmények nélkül nyerték el állásukat, megállapíthatjuk, hogy a megyei jómódú birtokos köznemesek számára az egyik legfontosabb, a vármegye valódi irányításával és komoly presztízzsel járó hivatalát olyan személyek töltötték be jórészt (Horváth II. Antal, báró Wenckheim Béla és gróf

⁷ Héjja 2009: 430-432.

⁸ Héjja 2009: 391-392.

⁹ Dominkovits 1991: 9.

¹⁰ Héjja 2009: 488-489.

Wenckheim József), akiknek karrierje a vármegyei szint fölött kezdődött. Horváth II. Antal nagyapja Horváth Zsigmond Békés vármegye főispáni méltóságát töltötte be 1801–1809 között, Horváth János, a másodalispán apja, Békés vármegye többszörös diétai követe, császári és királyi kamarás, illetve a dunántúli kerületi tábla ülnöke volt. Szentgyörgyi Horváth II. Antalt 1832-ben választották másodalispánná egy ciklusra, kerületi táblai bíró, többször Békés vármegye országgyűlési követi feladatait is ellátta. 1848 júliusától Bács–Bodrog vármegye főispánja, majd kormánybiztosi feladatot kapott, 1869–1871 között pedig Sopron vármegye főispáni helytartója volt.¹¹ Az 1839–40. évi diéta titkosrendőri jelentésében így jellemezték: „Apja nagyon gazdag és évi 10–12000 Cft apanázst hagyott neki befolyni. A debreceni Ker. Tábla tb. ülnöke volt, azonban röviddel az egy. előtt lemondott állásáról, hogy annál biztosabban megválasszák egy. követnek. Korlátozott lelki adottságokkal rendelkezik és követtársa (br. Wenckheim Béla) befolyása alatt állt, akinek már az egy. kezdetén nagyon alárendelte magát és akaratában teljesen béna volt, miközben magán kapcsolataiban a konzervatívoktól nem idegenkedett és szívesen közeledett egy kevésbé függő helyzetbe – pol. tekintetben is.”¹²

Báró Wenckheim Béla jogi tanulmányainak befejezése után ügyvédi vizsgát tett, 1837-ben nagy főlénnnyel másodalispánná választották, de a következő tisztújításon lemondott és elhatárolódott minden további hivatalviseléستől. 1848. április 21-én Békés vármegye főispánjának nevezték ki, s aktívan támogatta a szabadságharcot. Amnesztiája után többször Békés vármegye főispánjának tették meg (1860 és 1865), majd belügyminiszter (1867–1869), utána pedig a király személye körüli miniszter (1871–1879) volt.¹³ Gróf Wenckheim József is jogi tanulmányokat folytatott, melyek után Pozsony vármegye főjegyzőjeként tevékenykedett, később császári és királyi kamarás, valamint a kőszegi kerületi tábla bírása is lett. 1840 novemberében választották Békés megye másodalispánjának, azonban másfél év után családi okokra hivatkozva benyújtotta a lemondását és felmentését kérte a főispántól. Wenckheim József a családi birtok igazgatására fordította energiáit, a szabadságharcot ő is támogatta, majd kegyelmet kapott.¹⁴

A négy fős alcsoporthoz egyedül Cseh Ferenc rendelkezett szerényebb családi és anyagi háttérrel, de ő is jogot végzett. 1828-ban másodalispánná választották, mely hivatal az első alispánra cserélte 1832-ben.¹⁵ Ezzel a hivatali elmozdulással ő volt az egyetlen személy, aki a másodalispánból első

¹¹ Héjja 2009: 300-301.

¹² Pálmány 2011: 942-943.

¹³ Héjja 2009: 513-514.

¹⁴ Héjja 2009: 515.

¹⁵ Héjja 2009: 250-251.

alispánná előlépést megtette, s ez az adalék árnyalja a szakirodalmi vélekedést.¹⁶ Úgy feltételezem, hogy Békés vármegye közössége a másodalispáni hivatalt nagyjából ugyanakkora arányban tekintette a köznemesi hivatalviselés egyik lehetséges csúcsának, vagy mint az egyik eszköznek a vármegye országos politikai szinten történő főnemesi képviseléséhez valamint a megye földrajzi távolságából fakadó hátrányok lefaragásához és az országos vérkeringésbe kapcsolásához.

*

Összegzőképpen a munka elején felvetett kérdésre azt a választ adhatom, hogy amíg Somogy vármegyében az aljegyzői, az alügyészi és az alszolgabírói pozíció számított „belépési pontnak”, addig Békésben az aljegyzői, az alügyészi, a főügyészi és a számvevői állásoknál is kezdhették pályafutásukat a korábbi tapasztalattal nem rendelkezők. Somogyban az első alispáni és a főjegyzői hivatalok olyan beosztásoknak számítottak, amelyekbe döntően csak a vármegyében már kipróbált és a helyüket megálló személyek kerülhettek, a két kategória „átmeneti típusának” tekinti Szijártó M. István a főszolgabírói, a számvevői és a másodalispáni munkakört. A fentiekkel ellentétben Békésben csak az első alispánok tűnnek a vármegyei szolgálatban feltétlenül kipróbált embereknek, míg utóbbi megyében a főszolgabírók, a főjegyzők és a másodalispánok posztja is inkább az átmeneti típusba tartozik. Szijártó M. István megjegyzésére – miszerint torzítja az esküdtek és a hadbiztosok kihagyása az elemzést – azzal a feltételezéssel tudok reagálni a békési adatokból kiindulva, hogy gyaníthatóan csak az alsóbb, járási vonatkozású tisztségek eredményei módosulnának kisebb mértékben, míg a vármegyei vezető tisztségekre vonatkozó adatokat alig befolyásolnák.

Az alispánok rekrutálódásánál a szakirodalommal ellentétes eredmény Somogyban az, hogy szinte egyikük sem töltötte be a főjegyzői hivatalt, míg ebből a szempontból Békés vármegye a „tudományhoz jobban illeszkedik” és az összesen húsz első és másodalispán közül heten korábban főjegyzők is voltak, de a hét személy közül hatan közvetlenül első alispánnak léptek elő. Szijártó M. István három jól elkülöníthető csoportot tudott meghatározni aszerint, hogy mekkora a kívülről érkezők aránya: az első és másodalispánok, illetve a főjegyzők körében egyharmados, a főszámvevők, a főszolgabírók és a főügyészek esetében fele-fele, míg a harmadik csoportba azok tartoztak, amely állásokba leginkább új belépők érkeznek (alszolgabírók, alügyészek és aljegyzők). Békés megyében viszont más csoportbeosztás alkalmazása indokolt, ugyanis az első alispánoknak külön csoportot kell képezniük, hiszen közel háromnegyedük a hivatali apparátuson belülről érkezett és ezt az

¹⁶ Balázs 1986 és Dominkovits 1991

arányt egyéb más posztjánál sem közelítik meg az utánpótlásban. A második csoportba másodalispánok, főjegyzők, főügyészek, főszolgabírók és alszolgabírók sorolhatók a közel fele-fele aránnyal, valamint a harmadik kategóriát a számvevők és az alügyészek adják a teljes mértékben kívülről jövőekkel. Véleményem szerint Békés vármegyében a hivatalnokok Somogyhoz képest kevésbé kötött hivatali elmozdulási sémákat követtek, a megye apparátusa talán jobban megengedte az egyéni döntések szabadságát még úgy is, hogy az alszolgabíró–főszolgabíró, alügyész–főügyész, aljegyző–főjegyző előrelépések a professzionalizáció megjelenését mutatják.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balázs Magdolna 1986: A középszintű közigazgatási apparátus személyi állományának vizsgálata a dualizmus időszakában. *Történelmi Szemle* 29. 1. 116-124.

Dominkovits Péter 1991: Hivatalviselő nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztkarában, 1816-1848. *Levéltári Szemle* 41. 1. 3-18.

Héjja Julianna Erika 2009: Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája, 1715-1848. (Közlemények Békés megye és környéke történetéből 11.) Gyula.

Pálmány Béla 2011: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja, 1825-1848. Budapest.

Szijártó M. István 2010: Hivatalviselő elit a 18. századi Somogy vármegyében. In: Hermann István–Karlinszky Balázs (szerk.): *Megyetörténet, Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére.* (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 22.) Veszprém.